

իշտաց քանդի քաղաքէս 8-9 ժամ հեռի Գարաճապաղ անուանեալ լիւրին մէջ առան չորի աւազակաց հանդիւ պելլով կողոպտուեցանք, մենք ընդ ա- մենք երեք անձինք վննելով ամենեւին դէմ դնելու կարողութիւն չ'ունե- ինք. սակայն Տիրոջ յատուկ մէկ խնա- մովք մեր կենացը խնայուեցաւ. իսկ մեր ինչքն ու ստակը թէպէտ սակաւ- լին ամբողջապէս ձեռք բերուած չեն, բայց այս բանը մեր ճանապարհորդու- թեան խոփան չը կրնար ըլլալ, ամայս 13 ին այսինքն վաղը չէ միւս օր ստտի մեկնելու գիտաւորութիւն ունիմ, և Ձեր Սրբազնութեան աղօթքը թա- խանձանօք կը ժտեմ:

Աւագակաց պարսն-իւնն այս է:

Նոյեմբեր 15 ին ուրբաթ օր մենք կողոպտուեցանք, յաջորդ շաբաթ ու- րը Տիգրանակերտ մտնելով ուղղակի Բարձրապատիւ Մինասեան Յովհաննէս էֆէնտիին գացի, որն որ իւր ան կիզ ջառն յայանելով հանդերձ՝ փու- թաց նախորդ կիւրակէ օրը Վալի փա- շային գնալ և այս եղելութեան վրայ անոր ուշադրութիւնը հրաւիրել, յի- չեալ Վսեմ. Էֆէնտիին խնդրանաց վրայ Վալի փաշայն խնայն մարդ հա- նեց աւազակները գտնելու համար. բայց հապիւ 15 օրէն կըցաւ վերա- գառնալ գացող Բեհարը, սլլ սակայն գտաւ աւազակները, որոնցմէ 6-7 ան- ձինք փախչելով 2-3 կը ձերբակալուին, իմ ընչից մեծագոյն մասն ալ կը յանձ- նեն Բեհարին, որ բերելով Տէրութեան ձեռքով ինձ յանձնուեցաւ. այժմ 1000 զուրուշի չորի փոքր կորուստ մը ունիմ, զոր խաւանձին ալլ-հալլ մը պահանջելու վրայ եմ և կը յուսամ որ Մինասեան էֆէնտիին շնորհիւ այս երկու աւուր մէջ անոնք ևս յերեւան

կ'ենեն կամ ՚ի փախորէն ստակ կը պահանջուի և կը յանձնուի ինձ, ե- թէ ուշանայ, ինչպէս վերը յիշեցի, ևս չեմ սպասեր, այլ կը յանձնեմ գործը յիշեալ Էֆէնտիին և ես կը շա- րունակեմ ճամբորդութիւնս:

Առ այժմ մնամ Ձերդ Բարձր
Սրբազնութեան խոնարհ որդի

16 Դեկ. 1874

Դ Տիգրանակերտ:

Մաղաթիւ

Վարդապետ:

Ա. Զ. Դ. Ե. Յ. Ո. Ի. Թ. Ի. Ի. Ն.

Աղգային պարբերական հրատարակութեանց:

Երբ մեր Աղգային Պարբերական- ները կը բազմանան, կ'ուրախանամք և յառաջագիմութեան նշան կը կար- ծեմք: Արդարեւ պարբերականաց բազմանալն ուրախական երեւոյթ մ' է, վասն զի գեթ կը կարծեմք թէ ըն- թերցատիրութիւնը օր աւուր կ'ընդ- արձակի Աղգին մէջ: Բայց միթէ յա- ռաջագիմութիւնը միայն լոկ ընդար- ձակուելովն կը կատարուի: Միթէ բռն յառաջագիմութիւնը ընթերցանելի հրատարակութեանց ընտրութեանն և սննդարար պարունակութեանն կա- խումն չունի: Եթէ այսպէս խոր թա- փանձենք և նիւթոց ընտրութեան մէջ յառաջագիմութիւնը որոնենք, պիտի տոխպուլինք խոտտովանիլ, որ մեր Աղ- գային պարբերականաց բազմանալն յառաջագիմութեան նշան չէ. վասն զի թէև կը բազմանան, բայց գրեթէ նոյնանշան եւ նոյնիմաստ բաներ են: Բաւականին պարբերական հրատարա- կութիւններ ունինք, բայց գրեթէ ա- մենուն մէջ միայն երեք կէտերու վե-

բոյ կը խօսուի՝ այն է Կրօնական, Ազգային և Քաղաքական, և այն եւս առանց մշակեալ և հասուն խորհրդածութեանց։ Կրօնականներն մեծ մասամբ նոյնխմատ են և բազմիցս կրթի նեալ։ Ազգայիններն մեծաւ մոռամբ անընդհատ և տարապայման վիճաբանութեանց շղթաներ են և մերթ ընդմերթ անօգուտ բացազանչութիւնք։ Իսկ Քաղաքականներն թարգմանական վերի վերոյ փոխառութիւնք են Եւրոպական լրագրաց թերթերէն քաղուած և քանի մի Ազգային ցաղբաց մէջ նոյնութեամբ կրկնուած, միթէ յառաջագիմութեան նշան է այս, և միթէ Ազգային զարգացման նշոյլ կը նշմարուի՝ այս ընթացքին մէջ, քան լնայ։ Թերեւս պիտի ըսուի մեզ, որ մեր ժողովուրդը զարգացած չէ և կարող չէ ընտիր հրատարակութիւններէն բան հասկանալ, ուստի և պարբերական թերթերն ժողովրդի մտաւորական զարգացման ստորին ստալձանին համեմատ կ'ընթանան։ Բայց ի՞նչ յառաջագիմութիւն կարող է յերեւան գալ այն տեղ, ուր ժողովուրդ և պարբերական հրատարակութիւնք մի եւ նոյն ստալձանի վրայ են, մի եւ նոյն գաղափարի մէջ կը մնան, մի և նոյն շրջանի մէջ կը հոլովին, մի և նոյն կարծիքներով կը տոգորին, եւ մի և նոյն սովորական կերակրով կը սնանին առանց յառաջագիմական քայլախիս մի ընելու։ Մեր համոզումն այն է, որ պարբերական հրատարակութիւններն պէտք է բարձր լինին ժողովրդային մակերեւութէն, որպէս զի ժողովուրդն իրենց հետ բարձրացնեն ժողովրդական սահմանափակ շրջանակէն արտաքոյ պիտի լինին, որպէս զի ժողովրդեան առաջնորդեն դէպ ՚ի յառաջագիմութիւն։

Պարբերական հրատարակութիւններն

այնպիսի հասուն գաղափարներ պիտի ունենան, որ ժողովրդային կարծեաց աղմամջին մէջ իրրեւ լըս փայլն և ամենուէն տգերն իրենց գրաւեն։ Պարբերական թերթերն եթէ այս վրասեմ հեղինակութիւնն աւազեցուցութիւնը չունին, կը նշանակէ, որ նոքա կոյր առաջնորդ են կուրաց։ Թողունք տեսլ, թէ կան պարբերականներ, որ ժողովրդային մտաւորական զարգացման աստիճանէն եւս ստորին են և այս ստորին վիճակով աւելի գայթակղութեան եւ անբարոյականութեան առաջնորդ կը լինին ժողովրդեան, մերթ հայհոյելով, մերթ ստալձին տարածելով, մերթ բարոյականի դէմ վնեւելով, մերթ ընդհանուրի օգուտն իրենց անձին զոհելով, մերթ երազական լըխտի և չինծու անցքեր յերիւրելով, և առ հասարակ պարբերական հրատարակութեան առպտիզը վատթար անձնակնութեան զըօսարան կարծելով, քան թէ ազգային մտաւորական և բարոյական վերաշինութեան արիտկան միցարան։

Պարբերական հրատարակութեան բաղմանալն այն ժամանակ միայն իրական յառաջագիմութեան նշան կը համարուի, երբ պարբերականներն միակերպ և նոյնանման չը լինին, այլ տարբեր։ Կրօնական, Ազգային և Քաղաքական ճիւղերու համար երկու երկու յատուկ թերթեր չառ են և ոչ սակաւ և եթէ իրենց ընտրած մասն ըստ օրինի մշակեն, կարող են տեւականութիւն ունենալ, համակրութիւն վաստկիլ եւ իսկական յառաջագիմութեան գործիք համարուիլ։

Այնուհետեւ կը մնան գիտութեանց, արուեստից և գաստիտրակութեան վերաբերեալ յատուկ ճիւղերն, որոց համար մեր Ազգն տակաւին յատուկ պարբերական հրատարակութիւններ

րազուծիւններ չունի եւ ունենալու չաւիղէն եւ տակաւին հետի է : Վասն զի մինչեւ ցարդ այս մասին ամենեւին շարժում չը կայ : Ուր է մեր Աղգին մէջ իւր յատուկ թերթերն Բնագիտական, Երկրագիտական, Վիճակագրական, Պտուսագիտական, Հնագիտական, Գրաչնական, Կրթական եւ այլ ծիւղերու : Եթէ բազմանային մեր մէջ ոչ թէ համանման, այլ յառաջագիմուծեան եւ զարգացման յատուկ ծիւղերու վերաբերեալ թերթեր, այն ժամանակ արդարեւ մեր ազգային պարբերականներու առաւելութիւնն պարծանք պիտի լինէր մեր Աղգին : Բայց քանի որ յատուկ ծիւղերու ոչ մշակ կայ եւ ոչ մշակութիւն, քանի որ ազգային պարբերականներ մեծաւ մասամբ արձագանք են սոսկական իրողութեանց, քանի որ նոր գաղափարներ, նոր համոզումներ, եւ վերակենդանութեան նոր տարր չեն պարունակեր իրենց մէջ, եւ կենդանաբար նոր քերականութիւն չեն հաղորդեր ժողովրդային կիսակենդան մարմնոյն, եւ նոր լոյս չեն տիւներ նորա մուշտպատ աչքերուն, վերջապէս քանի որ պարբերականը յատուկ կոչումն չ'ունին, յատուկ նշանաբան չ'ունին, յատուկ աշխատութիւն եւ մշակութիւն չ'ունին, թերամտութիւն է կարծել, որ ներկայ դրութեամբ եւ ներկայ ընթացքով շատ պարբերականներ ունենալը նշանակէ ազգային յառաջագիմութիւն ունենալ :

Մեր ազգային պարբերականներն գրեթէ առհասարակ տաղնապ կը կրնն բաժանորդաց սահուածութեան մասին, եւ ինչ է այն տաղնապին բուն պատճառն, եթէ ոչ դարձեալ պարբերականաց համանմանութիւնն, անմիջակ պարունակութիւնն, որով ժողովուրդն օր աւուր կը պոլի նոյն խակ ընթերցասիրութեան մէջ, վասն զի

ժ

համ չ'առնուր եւ բուն չ'ուսանիր իւր կարգացածներէն, վասն զի ոչ իւր կարօտութեան համեմատ գրութեանն, ոչ իւր ճաշակն ու քաղցն արծարծելու եղանակաւ մշակուած եւ պատրաստուածն, եւ ոչ այն մտաւոր ու բարոյական հրապոյրն ունին, որ իւր միտքն ու սիրտն գրաւեն, իւր հարցասիրութիւնն գրգռեն եւ այնպէս աղղեն, որ համոզուի թէ իւր լրագրական բաժանորդագրութիւնն մեծաւ օգուտներ ունի իրեն համար : Քանի քանի բաժանորդներ կան արդեօք, որ լոկ բարեկամութե կամ թախանձանաց համար միայն բաժանորդ կը գրուին, եւ ոչ թէ բուն իրենց մտաւորապէս եւ բարոյապէս շահուելու եւ օգուտ քաղելու համար :

Հետեւապէս, ամփոփելով մեր սոյն համառօտ դիտողութիւնն, վճռաբար կարող եմք ասել, որ մեր Ազգային պարբերական հրատարակութիւններն չ'ունին բնաւ Հասարակութեան վերայ այն ազդեցութիւնն ու հեղինակութիւնն, զոր պէտք է ունենային, չ'ունին այն կենդանական տարրն, որով կարող է ժողովուրդն վերակենդանանալ, չ'ունին այն էլքորական զօրութիւնն, որով կարող է ընթերցող հասարակութիւնն ցնցիլ շարժիլ եւ յառաջագիմել : Մենք առ հասարակ կը խօսինք եւ չենք ուղեր հաղուագիւտ բացառութիւններն մատնանիշ առնել, միայն թէ կը պատկառիմք ասել, որ կան նաեւ Ազգային թերթեր, որոնք Հասարակութեան ստորին կարգի բնորոշ հասկացողութենէն անգամ ցած են եւ իրենց տարածածն աւելի բարոյական ազդեանութիւն է քան թէ որ եւ իցէ օգտակար ծառայութիւն ժողովրդեան :

Ուստի իբրեւ համոզում կը յայտնելք, որ մեր պարբերական հրատար

րակութիւններն այն ժամանակ միայն
պիտի կարենան յառաջագիմական ազ-
դեցութիւն ունենալ, երբ սխիւն մաս-
նաւոր ճիւղեր մշակել, և այն ժամա-
նակ միայն քաջալերութիւն պիտի գրա-
նեն, երբ ամեն օր հակասութեանց

մէջ չը թաւալին, ամեն օր տարբեր
գոյներ չըստանան, այլ միայն ճշմար-
տութեան ծառայեն, որոյ մէջ է ամեն
զօրութիւն մատուորական և բարոյա-
կան ազդեցութեան:

Մ Ե Ղ Ա Յ Ա Ս Տ Ո Ւ Ծ Ո Յ

(Խօսք Ազգային երգչի *)

ՂԱՐԻՐ ¹ տեղ նաչաղ ² եմ՝ հալըս ³ փերիչան ⁴,
Քանի որ կենդան եմ՝ մեղայ Աստուծոյ .
Սուրբ Եկեղեցի՝ Քահանայ չը կայ,
Տէր, քեզ խոստովանիմ՝, մեղայ Աստուծոյ,
Մեղայ քո ամենայն՝ սուրբ պատուիրանայ,
Շատ մեղք եմ գործել՝ ընդդէմ օրինայ .
Հայր երկնաւոր Աստուած՝ ճար մեղաւորայ,
Անգեղ չը մեռանիմ՝ մեղայ Աստուծոյ:

* Ազգային երգչաց վերայ ար-
դէն խօսած եւք Սիօնի անցած տարւոյ
թիւերուն մէջ, յայտնելով ՚ի միջի
այլոց, որ մեր ազգային երգիչներն
հայրենասիրութեան եւ կրօնասիրու-
թեան տեսակ մի քարոզիչներ են: Ի-
րենց քնարն առած յերկրէ յերկիր և
քաղաքէ քաղաք կը թափառին. իրենց
երգերով մերթ կ'ուրախացնեն, մերթ
խրատ կը տան: Իրենց կեանքն գրեթէ
շարունակ պանդխտութիւն է. շատ
անգամ կը հիւանդանան իրենց ճանա-
պարհորդութեան մէջ, տակաւին քա-
ղաք մի կամ գիւղ մի չը հասած, շատ ան-
գամ ժամերգութեան և պատարագի
կարօտ կը մնան, թէ և շատ կը սիրեն:

Ազգային երգչաց կենաց այն պարա-
գաներն, թէ և շատ հետաքրքրական,
բայց կենսագրական կերպիւ գրուած
և պահուած չեն ամենեւին, այլ մի-
այն աղօտ կերպիւ իրենց երգերուն
մէջ կը նշմարուին:

Այսպէս ահա՛ կը տեսնեմք, որ
ՂԱՐԻՐ-**ԱՐԼՈՒՅԻ** Զուղայեցի ազգային եր-
գիչն, յայտնի չէ թէ ուր, պանդխտ
տութեան մէջ հիւանդանալով, եկե-
ղեցի եւ քահանայ չը գտնելով իւր
քնարն ձեռքն առած, թերեւս գետ-
նախշի, եւ ծառի կամ քարի մը
տակ, ձայն բարձրացնելով Զուղայ
գոչէ Աստուծոյ եւ թողութիւն կը
հայցէ:

¹ Ղարիւր. — պանդխտ, օտար:

⁴ Փերիչան. — թշուառ, զուլ:

² Նաչաղ. — հիւանդ, տկար:

³ Հալըս. — վեճակ: